

РОЗДІЛ I ВИХІДНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

§1. Поняття галузі конституційного права та її система.....	11
1.1. Предмет конституційного права	11
1.2. Місце конституційного права в системі національного права	12
1.3. Інститути конституційного права.....	13
1.4. Норми конституційного права.....	13
§2. Суб'єкти конституційного права.....	15
2.1. Конституційно-правові відносини.....	15
2.2. Органи влади та їх посадові особи як суб'єкти конституційного права.....	16
2.3. Конституційна правосуб'єктність індивідів та їх об'єднань	17
2.4. Відповідальність у конституційному праві.....	18
§3. Головні джерела конституційного права.....	20
3.1. Конституційні закони	20
3.2. Органічні закони.....	21
3.3. Звичайні закони	22
§4. Інші джерела конституційного права	23
4.1. Конституційно-правові договори.....	23
4.2. Парламентські регламенти. Підзаконні акти.....	24
4.3. Судові рішення прецедентного значення (судові прецеденти)	24
4.4. Рішення конституційних судів та інших органів, що здійснюють конституційний контроль	25
4.5. Звичаєві засоби регулювання державно-політичних відносин владарювання.....	26
§5. Наука і навчальна дисципліна або дисципліни конституційного права	27
5.1. Конституційне право як наука.....	27
5.2. Дуалізм начальної дисципліни конституційного права	28
5.3. Історія науки конституційного права на терені України	28

РОЗДІЛ II ОСНОВИ ТЕОРІЇ КОНСТИТУЦІЇ

§1. Феномен конституції як основного закону.....	31
1.1. Поняття конституціоналізму. Підходи у визначенні конституції	31
1.2. Поняття конституції	33
1.3. Історія термінів «конституція» і «основний закон»	34
1.4. Конституція як договір. Теорія установчої влади.....	36
1.5. Народні конституції	37
1.6. Окрітовані конституції.....	38
1.7. Конституція і мусульманське право	39

§2. Класифікації конституцій (основних законів). Структура конституції	40
2.1. Старі, нові і новітні конституції.....	40
2.2. Інструментальні і соціальні конституції.....	41
2.3. Систематизовані конституції.....	42
2.4. Несистематизовані конституції.....	43
§3. Ревізія (внесення змін або перегляд) конституції – основного закону	44
3.1. Жорсткість конституції як основного закону.....	44
3.2. Ревізія конституції (основного закону) за рішенням парламенту.....	45
3.3. Ревізія конституції (основного закону) безпосередньо референдумом або за рішенням установчих зборів.....	47
3.4. Обмеження ревізії конституції (основного закону).....	48

РОЗДІЛ III

КОНСТИТУЦІЙНІ СТАТУСИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

§1. Засади конституційних статусів людини і громадянина	50
1.1. Статуси людини і громадянина: загальна характеристика.....	50
1.2. Співвідношення між правами людини і правами громадянина.....	51
1.3. Правова держава і верховенство права.....	52
1.4. Принципи свободи і рівності індивідів.....	53
§2. Громадянство. Іноземці як суб'єкти конституційного права	54
2.1. Поняття громадянства. Громадянство і державний суверенітет.....	54
2.2. Громадянство як інститут конституційного права: загальна характеристика.....	55
2.3. Набуття громадянства за народженням (філіація).....	56
2.4. Прийняття до громадянства (натуралізація).....	57
2.5. Інші способи набуття громадянства.....	58
2.6. Припинення громадянства.....	59
2.7. Правові режими іноземців. Притулок.....	60
§3. Конституційні права, свободи і обов'язки. Виборче право	61
3.1. Закріплення прав і свобод та їх класифікація.....	61
3.2. Особисті, або громадянські, права і свободи.....	61
3.3. Політичні права і свободи.....	62
3.4. Виборче право (право голосу) як суб'єктивне право.....	63
3.5. Загальне виборче право.....	64
3.6. Рівне виборче право.....	65
3.7. Соціально-економічні права.....	65
3.8. Права національних меншин.....	66
3.9. Конституційні обов'язки.....	66

РОЗДІЛ IV КОНСТИТУЦІЙНІ ФОРМИ БЕЗПОСЕРЕДНЬОЇ ДЕМОКРАТІЇ

§1. Принцип народного суверенітету. Безпосередня демократія і представницька демократія.....	68
1.1. <i>Поняття і сутність народного суверенітету.....</i>	<i>68</i>
1.2. <i>Характеристики народу як категорії конституціоналізму.....</i>	<i>69</i>
1.3. <i>Визначення безпосередньої демократії і представницької демократії.....</i>	<i>70</i>
1.4. <i>Співвідношення безпосередньої демократії і представницької демократії.....</i>	<i>72</i>
§2. Вибори.....	73
2.1. <i>Політичні вибори: загальна характеристика.....</i>	<i>73</i>
2.2. <i>Вибірчі системи.....</i>	<i>75</i>
§3. Референдум.....	78
3.1. <i>Референдум: загальна характеристика.....</i>	<i>78</i>
3.2. <i>Всенародний і місцевий референдуми.....</i>	<i>79</i>
3.3. <i>Конституційний і законодавчий референдуми.....</i>	<i>79</i>
3.4. <i>Референдуми щодо дострокового припинення повноважень президента держави або розпуску парламенту.....</i>	<i>81</i>
3.5. <i>Плебісцити.....</i>	<i>82</i>
3.6. <i>Обов'язковий і факультативний референдуми.....</i>	<i>82</i>
3.7. <i>Класифікація референдумів за критеріями порядку їх призначення.....</i>	<i>83</i>
3.8. <i>Імперативний і консультативний референдуми.....</i>	<i>84</i>
§4. Народна ініціатива.....	84
4.1. <i>Народна ініціатива: загальна характеристика.....</i>	<i>84</i>
4.2. <i>Референдна народна ініціатива.....</i>	<i>85</i>
4.3. <i>Законодавча і конституційна народні ініціативи.....</i>	<i>86</i>

РОЗДІЛ V КОНСТИТУЦІЯ І ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ

§1. Соціальна держава.....	89
1.1. <i>Визначення соціальної держави.....</i>	<i>89</i>
1.2. <i>Соціальна держава в контексті соціальної справедливості і соціального захисту.....</i>	<i>90</i>
1.3. <i>Соціальна держава в контексті державного впливу на економічну організацію суспільства і суспільне буття поза такою організацією.....</i>	<i>90</i>
§2. Політичні партії.....	92
2.1. <i>Поняття політичної партії.....</i>	<i>92</i>
2.2. <i>Визначення інституціалізації політичних партій.....</i>	<i>92</i>
2.3. <i>Конституційні засади інституціалізації політичних партій.....</i>	<i>93</i>
2.4. <i>Конституційний статус опозиції.....</i>	<i>94</i>

2.5. Державне фінансування політичних партій.....	95
2.6. Зв'язок політичних партій з парламентом.....	95
2.7. Зв'язок політичних партій з урядом.....	97

§3. Релігія і церква 98

3.1. Свобода віросповідання і свобода совісті. Відокремленість церкви від держави і держави від церкви.....	98
3.2. Іслам і буддизм як державні релігії.....	99
3.3. Конституція і християнство.....	100

РОЗДІЛ VI ДЕРЖАВА В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРАВІ

§1. Держава та її суверенітет. Органи держави (органи влади) і розподіл влад 103

1.1. Поняття і сутність державного суверенітету.....	103
1.2. Визначення органу держави (органу влади).....	104
1.3. Розподіл влад як конституційний принцип.....	105
1.4. Розподіл влад і форми державного правління. Стимування і противаги.....	107

§2. Державні символи і державна мова 107

2.1. Поняття державних символів.....	107
2.2. Характеристики різних державних символів.....	108
2.3. Поняття державної мови.....	109

§3. Форма державного правління 110

3.1. Поняття сучасної форми державного правління.....	110
3.2. Абсолютна і дуалістична монархії.....	112
3.3. Сучасні форми державного правління: загальна характеристика.....	112
3.4. Парламентські монархія і республіка.....	113
3.5. Президентська республіка і змішана республіканська форма державного правління. Форма правління в пострадянських країнах.....	115

§4. Територія держави. Форма державного устрою 117

4.1. Поняття державної території.....	117
4.2. Поняття форми державного устрою. Основи теорії федералізму.....	118
4.3. Визначення федеративної держави.....	119
4.4. Організація федеративної держави.....	120
4.5. Класифікації федеративних держав. Конфедерація.....	122
4.6. Визначення унітарної держави.....	124

§5. Адміністративно-територіальний устрій держави 124

5.1. Характеристики адміністративно-територіального устрою держави.....	124
5.2. Столиця як елемент територіальної організації держави.....	125
5.3. Визначення територіальної автономії.....	126

5.4. Особливості владарювання в територіальній автономії. Класифікації територіальних автономій.....	127
---	-----

РОЗДІЛ VII ПАРЛАМЕНТ

§1. Парламент як представницький і законодавчий орган.....	129
1.1. Поняття парламенту і парламентаризму.....	129
1.2. Визначення виборного представництва у здійснення влади.....	131
1.3. Правила більшості, за якими ухвалюються різні парламентські рішення.....	132
1.4. Парламент і законодавча влада.....	133
1.5. Двопалатна і однопалатна побудови парламенту.....	134
§2. Формування парламенту.....	135
2.1. Вибори членів парламенту.....	135
2.2. Призначення членів верхньої палати парламенту.....	137
2.3. Інші порядки формування верхньої палати парламенту.....	138
2.4. Цензи щодо пасивного виборчого права на виборах до парламенту.....	139
2.5. Строк, на який обирають членів парламенту.....	140
§3. Розпуск парламенту.....	142
3.1. Розпуск парламенту: загальна характеристика.....	142
3.2. Розпуск парламенту і форма державного правління.....	143
3.3. Підстави розпуску парламенту.....	144
3.4. Обмеження розпуску парламенту.....	146
§4. Структура і організація роботи парламенту.....	147
4.1. Чисельність складу парламенту. Комісії і комітети як елемент структури парламенту.....	147
4.2. Постійні комісії або комітети парламенту.....	148
4.3. Спеціальні і слідчі комісії або комітети парламенту.....	149
4.4. Об'єднані комісії або комітети парламенту. Органи парламенту, що здійснюють його окремі повноваження.....	150
4.5. Керівний орган парламенту.....	151
4.6. Засади організації роботи парламенту.....	153
§5. Основи статусу депутата (члена парламенту).....	153
5.1. Природа депутатського мандата.....	153
5.2. Присяга депутата. Позбавлення і втрата депутатського мандата.....	155
5.3. Несумісність або сумісність депутатського мандата.....	156
5.4. Депутатська недоторканність (індемнітет та імунітет).....	158
§6. Законодавчий процес. Парламент і державний бюджет.....	160
6.1. Подання законопроекту до парламенту.....	160
6.2. Розгляд законопроекту в парламенті. Ухвалення закону парламентом.....	162

6.3. Промульгація ухваленого парламентом закону.....	164
6.4. Вето глави держави щодо ухваленого парламентом закону.....	164
6.5. Особливості порядку прийняття парламентом державного бюджету.....	166

§7. Парламентський контроль..... 167

7.1. Парламентський контроль: загальна характеристика.....	167
7.2. Запитання членів парламенту та інтерпеляція.....	168
7.3. Парламентський контроль, здійснюваний комісіями або комітетами парламенту.....	170
7.4. Парламентський контроль за виконанням державного бюджету.....	170
7.5. Парламентський омбудсман.....	171

РОЗДІЛ VIII ГЛАВА ДЕРЖАВИ І УРЯД

§1. Сутність виконавчої влади..... 173

1.1. Поняття виконавчої влади. Глава держави і виконавча влада.....	173
1.2. Інститут монарха.....	174
1.3. Інститут президента держави.....	175
1.4. Визначення президента держави як арбітра або (та) гаранта.....	176
1.5. Уряд як орган виконавчої влади.....	177

§2. Порядок і умови заміщення посади президента держави..... 179

2.1. Вибори президента держави: загальна характеристика.....	179
2.2. Цензи до кандидатів на посаду президента держави.....	180
2.3. Строк, на який обирають президента держави. Присяга президента.....	181
2.4. Обмеження переобрання президентом держави.....	182
2.5. Практика пострадянських країн стосовно тривалості часу перебування на посаді президента держави.....	182

§3. Формування уряду..... 184

3.1. Формування уряду за умов парламентського правління.....	184
3.2. Формування уряду у президентських республіках.....	187
3.3. Формування уряду у країнах зі змішаною республіканською формою державного правління.....	187
3.4. Формування уряду в пострадянських країнах, в яких змішану республіканську форму державного правління зімітовано.....	188

§4. Організація виконавчої влади у країнах з різними формами державного правління..... 189

4.1. Виконавча влада за умов парламентського правління.....	189
4.2. Виконавча влада у президентських республіках.....	190
4.3. Виконавча влада у країнах зі змішаною республіканською формою державного правління. Досвід пострадянських країн, в яких таку форму правління зімітовано.....	191
4.4. Контрасигнування, або скріплення, актів глави держави.....	192

§5. Імпічмент	194
5.1. Англійська за походженням модель імпічменту.....	194
5.2. Американська за походженням модель імпічменту.....	197
§6. Політична відповідальність уряду.....	199
6.1. Політична відповідальність уряду перед парламентом: загальна характеристика.....	199
6.2. Політична відповідальність міністрів перед президентом держави	202
§7. Нормотворчість глави держави і уряду.....	203
7.1. Делеговане законодавство.....	203
7.2. Акти глави держави і акти уряду, які мають підзаконний характер.....	204
7.3. Надзвичайні акти, які мають юридичну силу закону.....	204
РОЗДІЛ ІХ	
СУД ЯК ОРГАН КОНСТИТУЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ	
§1. Поняття конституційного контролю	206
1.1. Конституційна юрисдикція – складова судової влади.....	206
1.2. Моделі конституційного контролю	207
1.3. Класифікації конституційного контролю	208
§2. Формування органів, що здійснюють конституційний контроль.....	209
2.1. Формування органу, що здійснює конституційний контроль, за його американською моделлю.....	209
2.2. Формування органу, що здійснює конституційний контроль, за його європейською моделлю.....	210
2.3. Формування органу конституційного контролю за його французькою моделлю.....	211
§3. Повноваження органів, що здійснюють конституційний контроль	211
3.1. Повноваження з контролю стосовно відповідності конституції (основному закону) визначених за колом актів права.....	211
3.2. Повноваження конституційного суду у сфері прав і свобод.....	213
3.3. Інші повноваження конституційного суду.....	214
3.4. Суб'єкти, які є уповноваженими ініціювати конституційний контроль. Юридичні наслідки рішень органів, що здійснюють конституційний контроль.....	215
Рекомендована література.....	217
Предметний показник	218